

POLITICĂ ȘI MORAVURI (DIN SALA DE BAL, ÎN DIETA BUCOVINEI)

MARIAN OLARU
Institutul „Bucovina”, Rădăuți
E-mail: olmary55@gmail.com

Politics and Morals (From the Ballroom to the Parliament of Bukovina)

(Abstract)*

In the following article, the author presents a lesser-known episode from the political life of Bukovina that occurred in the year 1892. The somewhat frivolous aspect of this “clash” of forces was caused by the fact that a conflict erupted stemming from an “anonymous” letter and the refusal of the marshal of the country and the metropolitan of Bukovina to attend the soirée of the governor – Count Pace. In the dispute sparked by the anonymous letter and the refusal of some leaders of the Romanian party to participate in Count Pace’s soirée, German liberals in Bukovina, along with young Ruthenians who desired the dissolution of the provincial Parliament and, evidently, a different political composition, became involved. The conflict, with ramifications and consequences reaching the central government led by Taaffe, was widely reflected in both the German and Romanian-language press of that era. In the midst of the political struggle, the Romanian National Party – “Concordia” – was formed, demonstrating its strength in a brief but intensely campaigned election, where the tools of political warfare were among the most diverse and well-known of the time. The result of the April 1892 elections was not the desired outcome for those who had submitted their mandates and dissolved the provincial Parliament.

Keywords: Bukovinian Parliament, governor, marshal of the country, political life, soirée.

(Rezumat)

În acest articol, autorul prezintă un episod mai puțin cunoscut din viața politică a Bucovinei, care s-a petrecut în anul 1892. Aspectul ușor frivol al acestei „înceleștări” de forțe a fost dat doar de faptul că a izbucnit un conflict pornit de la o „anonimă” și de la refuzul mareșalului Țării și a mitropolitului Bucovinei de a participa la serata guvernatorului – contele Pace. În disputa stârnită de scrisoarea anonimă și refuzul unora dintre liderii partidului românesc, de a participa la serata contelui Pace, se implică liberalii germani din Bucovina, alături de tinerii ruteni care voiau dizolvarea Dietei și, evident, o altă compoziție politică a acesteia. Conflictul, cu ramificații și urmări până la

---

* Traducere: Ștefănița-Mihaela Ungureanu.

guvernul central condus de Taaffe, se reflectă amplu în presa de limbă germană și în cea română din epocă. În toila luptei politice, se constituie Partidul Național Român – „Concordia”, care își arată forța într-o scurtă, dar deosebit de intensă campanie electorală, în care armele luptei politice au fost dintre cele mai diverse și cunoscute în epocă. Rezultatul alegerilor din aprilie 1892 nu este cel dorit de cei ce își depuseseră mandatele și dizolvaseră Dieta.

Cuvinte-cheie: dietă, guvernator, mareșal al Țării, viața politică, serată.

Societatea din Bucovina, la fel ca și în celelalte provincii ale imperiului multinațional austriac, era constituită pe relații de competiție, de afirmare și de control asupra instituțiilor politice și sociale ale vremii. Competiția națională a luat o deosebită amploare după 1848–1849, când popoarele monarhiei au cerut drepturi și libertăți politice și sociale. De voie, de nevoie, combustionată din interior și în competiție cu marile puteri ale Europei, aflată într-un precar echilibru de imperiu compozit, Austria a fost nevoită să se modernizeze. Viena a fost în imperiu un important pol al politicii, al modei și obiceiurilor ce iradiu către toate colțurile monarhiei, care erau copiate sau adaptate de elitele provinciale. În felul acesta, în perioada crepusculului baroc al monarhiei, o ordine ritualică specifică se instaurase, radiind măreție, forță și civilizație, clamate de rolul mesianic auto-atribuit al Austriei în partea de răsărit a Europei.

Aflată în partea extrem-orientală a Imperiului Habsburgic, urmare a eforturilor susținute de emancipare, Bucovina capătă, prin grația împăratului Franz Joseph, instituții ale autonomiei¹, între care cea mai importantă era Dieta sau parlamentul local. Aici, s-au dezbătut și adoptat legi provinciale de către reprezentanții aleși ai etniilor bucovinene, semn al maturității politice și culturale al elitelor Bucovinei – aflate într-o continuă competiție de afirmare cultural-națională și de obținere a drepturilor politice legiuite. Alegerea deputaților dietali și a Comitetului Țării erau, în sine, procese politice complexe, înscrise în legi, ordine și prescripții electorale, care antrenau o bună cunoaștere a structurilor de putere din provincie, iar notabilitățile din Bucovina au imitat, mai mult sau mai puțin bine, jocul politic al capitalei imperiului. Președintele Țării sau guvernatorul Bucovinei era reprezentantul împăratului în provincie și avea importante atribuții executive; în fapt, era șeful administrației provinciale, lui subordonându-i-se prefectii districtuali, jandarmeria și unitățile militare din ducat. El avea un cuvânt greu de spus în fața Consiliului Școlar al Țării, în adoptarea hotărârilor Consistoriului Ortodox al Bisericii Ortodoxe a Bucovinei, participa la lucrările Dietei Bucovinei în calitate de invitat etc. Din anul 1861 și până în 1918, au îndeplinit funcția de președinte al Țării 14 reprezentanți numiți de împărat, în mod exclusiv aleși din rândurile cetățenilor imperiului – alții decât români, apropiați Casei de Austria.

---

¹ Urmare a cererilor cuprinse în „Promemoria zur Bukowiner Landespetition vom Jahre 1848”, în Constituția din 1849, Bucovina a devenit ducat autonom și a fost, din 1861, desprinsă de Galiția. În perioada 1849–1861, Bucovina cunoscut mai multe forme de organizare, de la o țară de coroană semi-autonomă, la cea de parte componentă a Galiției.

După numirea oficială, de regulă, președintele Țării era așteptat la marginea de nord a provinciei, spre Galiția, de înalții demnitari, în frunte cu mareșalul Țării (sau căpitanul Țării), mitropolitul ortodox, căpitanii districtuali, înalții prelați ortodocși, reprezentanții celorlalte culte religioase din țară, reprezentanți ai nobilimii bucovinene etc. Cu această ocazie, erau rostite cuvinte de salut din partea înalților demnitari prezenți, în care dominau bucuria, speranța de mai bine și de concordie, de succes în misiunea care i-a fost atribuită de „augustul împărat” etc. După instalarea la Cernăuți, în palatul administrativ, președintele Țării nou desemnat îi primea la el pe reprezentanții diverselor structuri administrative, ai cultelor religioase, ai partidelor politice sau societăților culturale și naționale. Era un prilej pentru guvernator de a lua contact cu diversele probleme ale Țării și de a-i cunoaște întrucâtva realitățile. Ulterior, în ordinea ritualică clădită în Ducat, președintele efectua o călătorie mai lungă în țară, pe un traseu dinainte stabilit de un comitet de organizare. În drumurile lor prin Ducatul Bucovinei, la întâlniri mai mult sau mai puțin oficiale, guvernatorii, îndeplinindu-și rolul de reprezentanți în teritoriu ai împăratului, săvârșeau un adevărat ritual, împărțeau promisiuni potrivite cu rangul lor și inspirau încrederea că Austria este împărăția care se afla la masa egalilor cu marile puteri ale lumii civilizate.

Cum era firesc, prin formația lor culturală și profesională, președinții Țării Bucovinei erau apropiați de forțele politice care-i propulsau în această înaltă demnitate, unii dintre ei folosindu-se de această poziție pentru a accede în poziții mai înalte în administrația centrală de la Viena. De aceea, imparțialitatea clamată a funcționarului austriac avea de suferit, unii dintre guvernatori implicând-se activ în viața politică a provinciei, de partea unor forțe politice pe care le susțineau. Această situație este mai evidentă începând cu contele Pace și încheind cu ultimul guvernator al Bucovinei, Josef von Ezdorf. În presă și în scrierile din Viena și din Cernăuți, începutul unui nou mandat al unui guvernator era, cel puțin declarativ, unul plin de speranță și de concordie, cu gesturi pline de bunăvoință și de o studiată galanterie. Sfârșitul mandatului unora dintre guvernatori survenea uneori brusc, fie din cauza evenimentelor politice din capitala imperiului sau din cauza izbucnirii vreunui scandal politic în provincie, în care era implicat și respectivul guvernator, precum contele Pace sau baronul Bourguignon.

Rândurile care urmează vin să demonstreze un astfel de caz, când un guvernator implicat prea mult de partea unor forțe politice din provincie plătește cu funcția.

* * *

Prin Patenta imperială din 27 martie 1892, Dieta Bucovinei a fost dizolvată, ca urmare a depunerii mandatelor de către 16 deputați din rândurile liberalilor (evrei, germani) și „rutenilor tineri”. Într-un tur de forță, avea să se organizeze campania electorală și alegerile pentru o nouă dietă, ce urmau să fie ținute la sfârșitul lui martie sau începutul lunii aprilie 1892, în care compoziția politică să-i avantajeze pe inițiatorii amintiți mai sus. Pentru contele Taaffe, conducătorul

guvernului central de la Viena, decizia dizolvării dietei bucovinene a fost una dificilă, deoarece el se baza pe sprijinul conservatorilor naționali (români) în realizarea proiectelor politice asumate în parlamentul vienez. Era oarecum ciudat, ca susținătorii politici ai guvernului central să piardă în favoarea celor care se aflau în opoziție cu acesta (liberalii bucovineni), ca urmare a unui conflict categorisit de o parte din presa vremii drept „personal”. Așa cum afirmau redactorii „Gazetei Bucovinei”, conflictul a fost exploatat politic de liberalii bucovineni, la propunerea deputaților dr. Rott și David Tittinger².

Cum s-a ajuns la acest conflict aflăm din presa bucovineană a vremii, precum „Gazeta Bucovinei”, „Bukowinaer Nachrichten”, „Gazeta Polska” și cotidianul vienez „Neue Freie Presse”³. Preluăm informațiile din numărul indicat al ziarului „Neue Freie Presse”, pornind de la paralela dintre povestea lui Henric Zschoke, cu titlul „Cauze mici, efecte mari”, și situația din Bucovina. Cotidianul invocat arată că, într-o zi, „cocoana președintelui Țării” – în cazul acesta, contesa Pace – primește o scrisoare anonimă (de fapt, un pamflet anonim – n.n.), „garnisită” cu tot felul de „acațiosități” (răutăți – n.n.), care se ocupau cu „bucătăria și fustele”⁴ acesteia. Din presa de limbă română din Bucovina aflăm că în scrisoarea cu pricina se glumea pe seama toaletelor contesei⁵ – situație pe care o mai întâmpinase contesa din partea unui funcționar, pe nume Pack. Bănuiala pentru cea din urmă epistolă cade asupra baronului Nicolae Mustață – lider al partidului românesc, consilier la Domeniile Fondului Religionar Ortodox din Bucovina, aflat sub controlul președintelui Țării, guvernatorul Pace. Pentru a fi siguri că autorul era baronul Nicolae Mustață, contele și contesa Pace trimit scrisoarea anonimă la un expert grafolog din Viena, spre analiză. Verdictul acestuia îl incrimina pe baronul Mustață. În semn de protest, baronul Nicolae Mustață și-a dat demisia din calitate de consilier. Cum acesta nu numai că tăgăduise faptul, ba mai mult „se află ofensat prin această suspectare”, avea să își trimită martorii pentru a-l provoca la duel pe contele Pace. Deputații români ai Dietei, în frunte cu mareșalul Țării, baronul Alexandru Vasilco și mitropolitul Silvestru Morariu Andrievici îl susțin pe baronul Mustață în poziția sa. Iar, la „soreaua”⁶ organizată de contele Pace și soția sa, boierimea română – în frunte cu baronul Alexandru Vasilco și mitropolitul Silvestru-Morariu Andrievici – își retrag confirmările de participare, chiar în ziua organizării acesteia, invocând diferite motive.

² „Era nouă”, în „Gazeta Bucovinei”, anul II, nr. 41, 24 mai/5 iunie mai 1892, p. 1.

³ Articolul din „Neue Freie Presse” [anul XIX], nr. 9878, din 24 februarie 1892, p. 1 a fost preluat în integralitate de „Gazeta Bucovinei”, anul II, nr. 14, 16/28 februarie 1892, p. 2.

⁴ „Gazeta Bucovinei”, anul II, nr. 37–38, 14/26 mai 1892, p. 1.

⁵ În obiceiul epocii, nobilii și personalitățile de vază ale ducatului organizau, cu o anumită ritmicitate, petreceri în care se reunea protipendada Cernăuțului. Gazdele se întreceau în a oferi imaginea unei familii prospere, capabilă să susțină, cu fastul și luxul lor, o astfel de petrecere cu un număr impresionant de invitați. După cum arată articolele de presă, astfel de petreceri erau făcute după tipicul celor desfășurate în capitala imperiului. În presa vremii, o astfel de petrecere era denumită „sorea”.

⁶ „Sorea” – termen preluat din limba franceză, folosit în epocă (din fr. „soirée” – serată).

Oficiosul liberalilor bucovineni, „Bukowinaer Nachrichten”, se amestecă în conflictul iscat și publică un articol prin care îl acuză pe mareșalul Țării că nu a dat curs unei „invitații oficiale” a guvernatorului. Fapt care era – scrie autorul articolului – în contradicție cu calitatea sa de mareșal al Țării și consilier intim al împăratului Franz Joseph: „el (baronul Alexandru Vasilco – n.n.) se prezintă la o festivitate oficială, iar nu la petrecerea particulară, aranjată de președintele Țării în calitate de reprezentant al Împăratului[,] pentru motivul că el privește un bun cunoscut al său și toată întâmplarea și pe un amic de partid drept ofensat de către președintele Țării – această procedere nu poate să fie compatibilă cu poziția sa oficială de mareșal al Țării”⁷. În aceeași notă, ziarul „Bukovyna” al rutenilor, la fel ca și „Bukowinaer Nachrichten”, îl califică pe baronul Alexandru Vasilco drept „conducătorul unei clice”, la care îl adaugă și pe mitropolitul Slivestru Morariu – care nu a participat la „soreaua” președintelui invocând că este bolnav. Concluzia opoziției liberale, exprimată de ziarul „Bukowinaer Nachrichten”, este următoarea: „manifestațiunea mareșalului Țării la treptele tronului a fost numai o mască cu scopul de a menține pe sine și pe clica sa în poziția câștigată și că, preste tot, el servește numai intereselor acestei clice”⁸. Ca urmare, „afacerea Mustatză – Pace” se transformă în „afacerea Vasilco – Pace”.

Baronul Alexandru Vasilco trimite ziarului „Bukowinaer Nachrichten” o notă de protest, în care precizează că nu a fost vorba de o invitație oficială, deoarece aceasta nu era alcătuită după regulile folosite la Viena și Cernăuți, anume că aceasta era adresată în numele „contelui și al contesei Pace” și nu în cel al „contelui Pace – președinte c. r. al Țării Bucovinei și al contesei Pace”. „Din acest incident ciudat, guvernul stă înaintea perspectivei de a trece, în 3 martie, peste scandalul unei diete incapabilă de a ne aduce concluse sau de a o dizolva”⁹. Motivul apare redactorilor ziarului austriac drept ridicol și „Ar trebui să râzi de întreaga istorie”, dacă s-ar fi petrecut într-un stat mic german, unde, datorită „stăpânirii restrânse”, „întreaga viață publică se manifestă încă prin baluri, festivități și asemenea evenimente de curte”.

Ambele tabere implicate în conflict dau fuga la Viena, pentru a cere sprijin sau pentru a explica ministrului președinte Taaffe situația creată. Cum replica dată de mareșalul Țării, Alexandru Vasilco, l-a ofensat pe contele Pace, acesta i-a trimis mareșalului Țării doi secundanți, respectiv pe baronul Paul de Baumgarten și deputatul Wladimir Gniewosz, din Camera imperială. Martorii baronului Vasilco au fost Wilhelm Gradl, locotenentul mareșalului, și căpitanul conte Dürkheim. Bănuim că datorită intervenției autorităților vieneze, conflictul a fost aplanat. De aceea, mareșalul țării a publicat următorul anunț: „Onorată redacțiune, la cererea contelui Pace, declar că, după comunicări ce abia aici mi-au venit la cunoștință, termenul folosit în articolul din „Bukowinaer Nachrichten”, deto

⁷ „Gazeta Bucovinei”, anul II, nr. 13, 13/25 februarie 1892, p. 1, articolul „Constatări”.

⁸ *Ibidem*, anul II nr. 14, 16/28 februarie 1892, p. 2, articolul „Presa vieneză și afacerea Pace-Mustatză”.

⁹ *Ibidem*, anul II, nr. 13, 13/25 februarie 1892, p. 1, articolul „Constatări”.

18 februarie 1892, nr. 1027, «incorect» e nemotivat. Cu stimă, Alexandru baron de Vasilco m. p. Viena, 23 februarie 1892”.

Ca urmare a conflictului dintre contele Pace și mareșalul Țării, Alexandru Vasilco, la Cernăuți, în data de 7 martie 1892, s-a ținut o mare adunare politică a românilor, la care au participat reprezentanți ai tuturor stărilor sociale, care a proclamat solidarizarea românilor în afacerile politice, naționale și bisericești, totodată s-a hotărât transformarea Societății Politice „Concordia” în Partidul Național Român din Bucovina. Organul de presă al acestuia a fost „Gazeta Bucovinei”, care avea să apară până la constituirea Partidului Național Radical Român, cu organul său de presă „Patria”.

Alegerile provocate de evenimentele politice amintite mai sus aveau să se desfășoare într-o atmosferă plină de tensiuni între aliații politici ce provocaseră criza și partidul politic al românilor bucovineni. Au fost împuși candidați împotriva voinței căpitanilor la Câmpulung, în ținutul Suceava, la Rădăuți, Siret și Storjineț. Mai dificil a fost în ținutul Cernăuțiului și, mai ales, în cel al Sadagurei. În ultimul colegiu electoral menționat a fost ales deputat un galițian, pe care nimeni nu-l cunoștea și nici nu-i putea spune numele (Ștefan Smal-Stocki). Campania electorală a fost una extrem de scurtă, de aproximativ o lună de zile. Durata acesteia a fost dictată de interesele electorale ale guvernului central, care nu dorea o prelungire nemăsurată a tensiunilor din Bucovina, precum și din dorința lui Taaffe de a-și urma propria agendă în parlamentul vienez, unde avusese sprijinul conservatorilor români. Într-o atmosferă destul de tensionată, acuzele reciproce erau numeroase; la acestea se adăugau presiunile organelor administrative, mai ales acolo unde căpitanii districtuali serveau cu zel interesele președintelui Țării – contele Pace. Acesta era acuzat că reprezintă interesele partidelor care erau împotriva Bisericii Ortodoxe din Bucovina, a ierarhului său, mitropolitul Silvestru Morariu Andrievici, iar partidul românesc era numit de presa liberală și polono-ruteană drept partid al feudalilor și conservatorilor (al „popilor și boierilor”). Mitropolitul Silvestru Morariu era prin poziția sa un important vector de influență politică în Bucovina, de aceea era acuzat că se folosea de sprijinul preoților pentru susținerea candidaților români și a existat¹⁰, se pare, un căpitan districtual de Câmpulung – Dumitru Maghior – care a sprijinit candidații români¹¹.

Cu toate presiunile politice și administrative exercitate de guvernatorul Pace, românii au reușit ca, în alegerile din aprilie 1892, să obțină 14 mandate, germanii și evreii 7 mandate, armeano-polonii – 5 și ucrainenii – 4. Cu alte cuvinte, raportul dintre forțele politice din Dieta Bucovinei s-a păstrat, el nefiind diferit de rezultatele obținute la alegerile din iulie 1890¹². Cea de a VIII-a legislatură a Dietei

¹⁰ În articolul „Îndreptare”, din „Gazeta Bucovinei” (anul II, nr. 29, 14/26 aprilie 1892, p. 3), aflăm și o listă a unora dintre preoții care i-au sprijinit pe candidații români în alegerile din aprilie: Ion Berariu din Stroiești, Sârbul din Dănila, Mateiciuc din Părhăuți, Grigorovici din Ipotești, Zuracan din Bosanci, Popovici din Hatna, Cercașevichi din Sf. Ilie și Stefaniuc din Călinești.

¹¹ Mihai-Ștefan Ceaușu, *Parlamentarism, partide și elită politică în Bucovina habsburgică (1848–1918). Contribuții la istoria parlamentarismului în spațiul central-est european*, Iași, Editura Junimea, 2004, pp. 314–315.

¹² *Ibidem*, pp. 305–309.

Bucovinei a început la 22 septembrie 1892, convocată prin decret imperial, sub conducerea căpitanului Țării, Ioan Lupul. În urma verificării actelor electorale, mandatul lui Ioan Capri – reprezentantul armeano-polonilor ales în districtul rural Stănești-Vășcăuți – a fost invalidat, gruparea armeano-polonilor a rămas cu patru mandate. Cu toate eforturile de a impune un candidat guvernamental – Anton Kochanowski – a fost ales Ioan Bejan, reprezentantul rutenilor bătrâni, apropiat de români.

Alegerile din aprilie 1892, marcau ca eveniment faptul că niciun candidat guvernamental nu a reușit în circumscripțiile în care aceștia au fost desemnați. Totodată, aceste alegeri marcau intrarea pe scena politică a Partidului Național Român – „Concordia” ca o forță politică reprezentativă. În noua dietă, deputații se împărțeau acum pe criteriile naționale: români, ruteni, germani și armeano-poloni¹³. Ca urmare a rezultatelor obținute în alegeri, românii puteau obține și două mandate în Comitetul Țării, care împreună cu aliații lor politici (rutenii bătrâni – n. n.) puteau spera în numirea mareșalului Țării din rândurile lor. Acesta fapt, l-a determinat pe contele Pace să propună Vienei o soluție care să asigure, măcar în ultimul ceas, triumful proiectului său politic și al liberalilor germani din Bucovina. În fapt, cerea ca funcția de mareșal al Țării să fie deținută de Anton Kochanowski, reprezentant al Partidului Liberal German. Prin aceasta, președintele țării căuta să „echilibreze” raportul de forțe politice din țară și să combată tendințele „iredentiste” și de „românizare” ale conservatorilor români. Eșecul proiectului politic al contelui Pace, i-a atras înlocuirea din funcție, în mai 1892, cu baronul Franz von Kraus, care s-a dovedit mai apropiat de familia baronului Alexandru Vasilco. În aceste condiții, căpitan al Țării a fost numit marele proprietar român Ioan Lupul și locțiitor a fost numit deputatul liberal dr. Josef Rott.

Privind retrospectiv evenimentele anului 1892, redactorii gazetei „Deșteptarea” scriau: „Din o pricină de nimica a prins contele Pace dușmănie asupra mareșalului Țării baronul Alexandru Vasilco și, ca să-și răzbune asupra lui, a pus la cale pe deputații neromâni, care au fost parte aleși și de români, să se mulțamească de deputați”¹⁴. În fapt, după perioada în care baronul Kraus a fost președinte al Țării, tensiunile politice și naționale au continuat în vremea guvernatorilor Leopold von Goess (noiembrie 1894 – decembrie 1897) și Frederick Bourguignon von Baumberg (decembrie 1897 – februarie 1903).

În mai 1892, contele Pace a fost înlocuit, după un interimat al „consilierului guvernial” Iosif Kochanowski, cu baronul Franz von Kraus¹⁵, prilej pentru „Gazeta Transilvaniei” de a reflecta asupra evenimentelor care se produsese în Bucovina, de la congresul bisericesc din 1891 și până la alegerile din aprilie 1892: „Provocați fiind prin procedarea contelui Pace, românii bucovineni văzându-se atacați și

---

¹³ „Dare de seamă” [a deputatului Modest Grigorcea], în „Deșteptarea». Gazetă pentru popor”, anul III, nr. 17, 1/13 septembrie 1895, pp. 134–135.

¹⁴ „Deșteptarea». Gazetă pentru popor”, anul I, nr. 1, 13 ianuarie 1893, p. 6.

¹⁵ Citând „Wiener Allgemeine Zeitung”, din 12 mai 1892, „Gazeta Bucovinei” (anul II, nr. 35, 3/15 mai 1892, p. 2) anunța faptul că guvernatorul Pace, după ce avea să fie înlocuit cu baronul von Kraus, urma să fie numit vicepreședinte al Curții Supreme de Conturi din Viena.

bănuși în patriotismul lor s-au recules și-au strâns rândurile și au intrat în lupta electorală sub stindardul partidei naționale [...]. Acum se deșteaptă și cei din Viena, recunoscându-și păcatul prin care au făcut să iese mai mult la iveală și să se înăsprească «contrastele» naționale în Bucovina. Acesta este meritul lui Pace și în această privință pot să-i fie mulțămitori și românii bucovineni, căci i-a deșteptat, până când era încă timp, din letargia ce-i cuprinsese”¹⁶.

Bibliografie

1. Balan, Teodor, *Lupta pentru tricolor – un capitol din istoria politică a Bucovinei: 1898–1904*, București, Editura Academiei Române, 2008.
2. Ceaușu, Mihai-Ștefan, *Parlamentarism, partide și elită politică în Bucovina habsburgică: 1848–1918. Contribuții la istoria parlamentarismului în spațiul central-est european*, Iași, Editura Junimea, 2004.
3. Cocuz, Ioan, *Partide politice românești din Bucovina: 1862–1914*, Suceava, Editura „Cuvântul nostru”, 2004.
4. „Gazeta Bucovinei”, 1892.
5. „«Deșteptarea». Gazetă pentru popor”, 1893, 1895.

---

¹⁶ „Gazeta Bucovinei”, anul II, nr. 29, 14/26 aprilie 1892, p. 1.